

ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΥ

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:
Ανχης (ΕΜ) ε.α Χρήστος Μπούκλας

Πέρασαν εβδομήντα πέντε χρόνια από τον ηρωικό θάνατο του Κυμαίου «Ηρωα των Ηρώων» Ιωάννη Βελισσαρίου, που έπεσε ένδοξα στο θρυλικό ύψωμα 1.378 στις 13 Ιουλίου 1913.

Ο Βελισσαρίου ζει πάντα στις ψυχές των Ελλήνων ως η προσωποποίηση της γενναιότητας, της ανδρείας, της αφάνταστης τόλμης, της πολύπλευρης μόρφωσης και της αγάπης του προς την Πατρίδα, που φθάνει μέχρι την αυτοθυσία.

Σε αυτόν επιφύλασσε η μοίρα επικεφαλής των ημίθεων ευζώνων του, κατά τη γνώμη επιζώντων συμπολεμιστών του, να συνδέσει τα ενδοξότερα κατορθώματα της Φυλής των πολέμων 1912-1913 με τη φυσιογνωμία του, ώστε η προτομή του να επισκιάζει, όπου και αν έχει στηθεί και αυτούς ακόμα τους ανωτέρους του σε βαθμό.

Ως ασύγκριτος Ολυμπιονίκης των νεότερων εθνικών αγώνων εξορμά από την Ελασσόνα, το Σαραντάπορο, εισέρχεται στη Θεσσαλονίκη, αναδιπλώνεται στην Ήπειρο σαν αστραπή και γίνεται ο ελευθερωτής των Ιωαννίνων. Επανέρχεται στη Μακεδονία και στο Λαχανά προκαλεί

τρομερή ήττα στους Βουλγάρους με αποτέλεσμα την άτακτη φυγή τους. Ανέρχεται στο Μπέλες, διέρχεται το Στρυμόνα και από τα στενά της Κρέσνας διώχνει τους Βουλγάρους και στήνει πάνω στο πολύνεκρο ύψωμα της Άνω Τζουμαγιάς το αιώνιο τρόπαιο της ελληνικής δόξας θωρώντας τη Σόφια.

Νικητής αθάνατος τάφηκε εκεί στον Ογνιάρ μαχαλά μαζί με τους 700 περίπου τσολιάδες του. Πώς ήταν δυνατό αυτός να ζήσει χωρίς τους γενναίους συμπολεμιστές του!

Προς τη λάμψη αυτή της προσωπικότητας του Βελισσαρίου στρεφόμεστε και εμείς σήμερα, για να επανασυνδέσουμε το παρόν με το ένδοξο παρελθόν και ξαναβαπτιστούμε στα νάματα των εθνικών ρείθρων του «πολυχέυμονος ποταμού», που παρέσυρε τα πάντα, από τον

ανώτατο άρχοντα μέχρι και τον τελευταίο στρατιώτη. Δεν είναι αυτό υπερβολή. Ο στρατηλάτης Βασιλιάς δε συλλυπείται την οικογένεια του, αλλά τη συγχαίρει. «Συγχαίρω τον ήρωα των ηρώων» είναι το τηλεγράφημα προς τη γυναίκα του για το θάνατο του. Το συλλυπητήριο τηλεγράφημα για τον αρχηγό του κράτους ήταν μοναδικό.

Ο στρατηγός Πάγκαλος, που έκανε πάντοτε αυστηρή κριτική σε όλους, όταν βρίσκεται μπροστά στη μορφή του Βελισσαρίου περιστέλλει την επίκριση και αναλύεται με δέος σε ασυνήθιστους επαίνους και υπερβολές.

Ο Βελισσαρίου δεν ήταν ένας κοινός αρχηγός που απέβλεπε στην πρόσκαιρη δόξα, στη μάταιη επίδειξη και στην εύκολη δαφνοκλοπή. Ζητούσε τη δυσκολότερη αποστολή και αποτελούσε πρώτος αυτός παράδειγμα αυτοθυσίας.

Δεν ήταν αξιωματικός της Σχολής Ευελπίδων, αλλά ως υπαξιωματικός μπήκε σε αυτήν. Ούτε είχε σπουδάσει σε Ανώτερες Σχολές Πολέμου του εξωτερικού. Απέκτησε, όμως, μόρφωση σπάνια μόνος, αυτοδίδακτος και γνώριζε καλά γαλλικά, αγγλικά, γερμανικά, ρωσικά και όλες τις βαλκανικές γλώσσες. Μετέφρασε από τη ρωσική γλώσσα σπουδαίο έργο Ρώσου στρατηγού, καθώς και το έργο «Περί των αρχών του πολέμου» του στρατάρχη Φος στα 1910, του οποίου ήταν και προσωπικός φίλος.

Ήταν αξιωματικός που ενσάρκωνε το ιδεώδες του τέλειου ηγήτορα, καθώς αντλούσε τη στρατιωτική αγωγή και τις αρετές του ηγέτη από μία μυστηριώδη δύναμη της φυλής, αποκαλύπτοντας συγχρόνως τις ανώτερες εξάρσεις του Έθνους, που καθοδηγούνται από το αθάνατο πνεύμα της ελληνικής με-

γαλουργίας και δόξας.

Όταν ακούγονταν οι καμπάνες των εκκλησιών χαρμόсуна και ανήγγειλαν την κατάληψη και απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, των Ιωαννίνων και των άλλων περιοχών, τότε ζωγράφοι, ποιητές αποτύπωσαν τις διάφορες μάχες στις οποίες κυριαρχούσε η μορφή του Βελισσαρίου και των τσολιάδων του. Σε μία από αυτές τις εικόνες είχε αφιερωθεί στον Βελισσαρίου το ποίημα του εθνικού ποιητή Πάνα, που ακολουθούσε τα νικηφόρα στρατεύματα.

«Τόξα και βέλη ετρέμανε στο θεϊκό σου χέρι

όταν την Τροίαν έσειες, των ' Αχαιών ξεφτέρι.

Του ήλιου το φως έκρύβανε τα μύρια σας κοντάρια,

όταν τον Πέρση έσκίζατε, των Πλαταιών λιοντάρια.

Τουφέκια έβρονταστράφτανε τον χάρρο άδελφωμένα,

όταν γκρεμνούσες της Τουρκίας τον θρόνο, Εικοσιένα.

Μα με λιθάρια, με βουνά, με πέτρες με κοτρώνια

δυο μόνοι έπολεμήσανε, δυο ξακουσμένοι αιώνια.

Σειΰ ω Τιτάνες τον παληόν, παλαιβοντας θεόν μας

καί συ, ω Βελισσάριε, Τιτάν των ήμερων μας».

ΚΑΤΑΓΩΓΗ - ΜΟΡΦΩΣΗ - ΑΤΥΧΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1897

Ο Ιωάννης Βελισσαρίου γεννήθηκε στις 26 Νοεμβρίου 1861 στο Πλοέστι της Ρουμανίας, όπου είχε μεταναστεύσει ο πατέρας του από την Κύμη και έτσι ο Βελισσαρίου πέρασε τα σχολικά του χρόνια εκεί.

Από πολύ νέος άρχισε να διαβάζει διάφορα συγγράμματα, που είχαν σχέση με την Ελληνική Επανάσταση και να εμπνέεται από τα επαναστατικά θούρια του Ρήγα. Έκανε γυμναστική και ασταμάτητα μελετούσε ιστορικά, αρχαιολογικά και στρατιωτικά έργα, είχε δε μία έμφυτη κλίση στη γλωσσομάθεια.

Σε ηλικία 16 ετών εγκαταλείπει τη Ρουμανία, για να έλθει νέος ακόμα να καταταγεί ως εθελοντής στον Ελληνικό Στρατό και να υπηρετήσει την πατρίδα του, γεγονός το οποίο δεν πραγματοποιείται λόγω του νεαρού της ηλικίας του. Ο Βελισσαρίου τότε αναγκάζεται να καταφύγει στην Αίγυπτο, όπου βρίσκεται η αδελφή της μητέρας του. Μπαίνει σε Γαλλικό Κολέγιο για μία τριετία και επανέρχεται στην Αθήνα, όπου εκπληρώνει τον άσβεστο πόθο του να καταταγεί εθελοντής. Έγινε δεκτός στο Τάγμα Πεζικού Μαυρομιχάλη, το οποίο αποτελούσαν ορεισίβιοι εύσωμοι και σκληραγωγημένοι νέοι, επιλεγμένοι ειδικά από τον διοικητή τους. Προπαιδευμένος στο Τάγμα αυτό πέρασε όλες τις φάσεις των σκληρών πεζικών ασκήσεων, έγινε δε και διδάσκαλος των γαλλικών του διοικητή του.

Γεμάτος ενθουσιασμό άρχισε στο στρατό τη σταδιοδρομία του δείχνοντας μεγάλη προθυμία, επίδοση και αντοχή στις σκληρές ασκήσεις, τις κακουχίες και τις εξαντλητικές πορείες, γεγονός που προκάλεσε την προσοχή του διοικητή του, που τον προσέλαβε στην ακολουθία του.

Μετά τη συμπλήρωση του απαραίτητου χρόνου υπηρεσίας ως εθελοντής, μπαίνει στη Σχολή των Υπαξιωματικών από την οποία αποφοιτά με το βαθμό του ανθυπολοχαγού του Πεζικού το 1887.

Ήταν εύσωμος, μάλλον ψηλός, ευθυτενής με αειτίσιο και ζωηρό βλέμμα,

με πλούσια μαλλιά, με πυκνά φρύδια, που κάλυπταν τα ζωηρά και εκφραστικά γαλανά του μάτια. Διατηρούσε το υπογένειο της εποχής εκείνης. Κρατούσε μαστίγιο στο χέρι, φορούσε «υποδήματα εφίππου» με σπιρούνια και ήταν άριστος ιππέας. Στους δε Βαλκανικούς Πολέμους είχε ένα μεγαλόπρεπο μαύρο άλογο και γι' αυτό από τους ευζώνους του ονομάστηκε «Μαύρος Καβαλάρης».

Ήταν πνεύμα ανήσυχο, που ήθελε να ικανοποιεί κάθε γνώση. Μελετηρός, τον έβρισκες πάντοτε μεταξύ στρατώνα, βιβλιοθήκης και σπιτιού. Αγνός στο ήθος, σώφρων, ασκητικός, κύριος των κινήσεών του, επιβλητικός, που έκανε εντύπωση σε όλους. Προικισμένος με αξιοθαύμαστη φιλομάθεια, εκτός της στρατιωτικής και της πολιτικής ιστορίας, είχε σε άριστο βαθμό γνώσεις αρχαιολογίας. Όταν ομάδα Γερμανών αξιωματικών επισκέφθηκε την Αθήνα το 1890, ήταν ο μόνος νεαρός αξιωματικός που γνώριζε γερμανικά και ανέλαβε να τους ξεναγήσει στους αρχαιολογικούς χώρους όπου τους κατέπληξε με την ευρυμάθεια του, έτσι ώστε να νομίσουν οι Γερμανοί αξιωματικοί ότι ήταν καθηγητής της Αρχαιολογίας.

Είχε εξαιρετικές διοικητικές ικανότητες. Μελετούσε το χαρακτήρα και την ψυχολογία των υφισταμένων του μπαίνοντας στα βάθη της ανθρώπινης ψυχής, που μελετούσε με ενδιαφέρον και με στοργή. Κατακτούσε τις καρδιές των ανδρών του και με το παράδειγμα του τους παρέσυρε προς τη δόξα και το θάνατο. Αγνός, ηθικός, τίμιος, γενναίος μέχρι υπερβολής αψηφούσε τους κινδύνους, όταν το απαιτούσαν οι περιστάσεις. Γνώριζε καλά να προσεγγίζει τις στιγμές αυτές ο Βελισσαρίου, ώστε στις κυριότερες μάχες των πολέμων 1912-1913 να χρησιμοποιεί τη στρατιωτική του μεγα-

λοφυία και το έμψυχο υλικό του, το οποίο αυτός είχε προπαρασκευάσει και διαμορφώσει από τη δύσκαμπτη και δυσδιοίκητη μάζα των ορειβίων τσολιάδων στην ενδοξότερη δύναμη του ελληνικού στρατού, εστί ώστε να παραμείνει σαν ίνδαλμα ο αθάνατος τσολιάς.

Λένε μετέπειτα κριτικοί για αυτόν: «Δεν ήτο απλώς ένας ηρωικός μαχητής ο Ιωάννης Βελισσαρίου. Την έμφυτον ορμητικότητα του συνεδύαζεν ούτος με την σωφροσύνην, και με την πατρικήν του μέριμναν περί των υπό τας διαταγάς του ανδρών. Δεν τους παρέσυρεν ασκόπως εις ουσίας άνευ λόγου. Όταν όμως ή τακτική κατάστασις το επέβαλεν, ετίθετο αυτός ο ίδιος επί κεφαλής και με το παράδειγμα της αταραξίας και της περιφρονήσεως του κινδύνου ηλέκτριζε τους άνδρας του και τους καθίστα και αυτούς ήρωας. Διότι ήτο μελετητής της Ιστορίας και της τακτικής, είχε δε συγγράψει πολύτιμα στρατιωτικά συγγράμματα. Απετέλη δηλαδή τον τέλειον τύπον ηγήτηρος, ο οποίος εμπνέει λόγω γνώσεων και πείρας εμπιστοσύνην και σεβασμόν, αλλά και αγάπην εις τους υπ' αυτόν.

Ανεδείχθη ούτω ο Ιωάννης Βελισσαρίου ως μία εκ των μάλλον αντιπροσωπευτικών στρατιωτικών φυσιογνωμιών της νεωτέρας Ελλάδος, κατά πάντα αντάξια των αθανάτων προτύπων αρετής των αρχαίων ημών προγόνων».

«Το πολεμικόν σύνθημα, το οποίον καθιέρωσεν ο Βελισσαρίου, «Ταχύτης, ορμή», ήτο συμφυές με την ορμητικήν ιδιοσυγκρασίαν, αλλά και απαύγασμα βαθείας μελέτης και ακριβούς γνώσεως του Εθνικού χαρακτήρα και της πολεμικής τέ-

Ο ανδριάντας του Ταγματάρχη Ιωάννη Βελισσαρίου στην Κύμη από την οποία έχει την καταγωγή του.

χνης» (Εταιρ. Εύβοϊκ. Σπουδών, τόμος Ι).

Με αυτές τις αρχές ο Βελισσαρίου (έχει το βαθμό του ανθυπολοχαγού από το 1887) έλαβε μέρος στον ατυχή πόλεμο του 1897. Κατέχει με διμοιρία ανώνυμο οχύρωμα στη διάβαση της Μελούνας όπου πολεμά γενναία και δεν υποχωρεί, παρά μόνο όταν του έστειλαν γραπτή διαταγή. Έτσι, παρέμεινε εκεί σχεδόν ένα ολόκληρο 24ωρο, ενώ όλα τα άλλα τμήματα είχαν υποχωρήσει από το απόγευμα.

Στη μάχη της Δερβέν-Φούρκας στις 7 Μαΐου 1897, με τη δύναμη του 3ου Λόχου του 5ου Συντάγματος καλύπτει την υποχώρηση των ελληνικών τμημάτων. Το Λόχο του Βελισσαρίου ο Τούρκος

διοικητής τον υπολογίζει για δύναμη ταξιαρχίας, μην μπορώντας με μεγαλύτερες στρατιωτικές δυνάμεις να προχωρήσει. Γι' αυτό ο αρχιστράτηγος τότε Διάδοχος, στην έκθεση του, αναφέρει μόνο τον Βελισσαρίου μεταξύ όλων των αξιωματικών εξαιτίας της γενναιότητας και της τόλμης που έδειξε. Τον επόμενο χρόνο 1898, προάγεται σε υπολοχαγό και το 1905 σε λοχαγό.

Κατά την περίοδο αυτή, συμπληρώνει τις σπουδές του και είναι ανυπόμονος να αποπλύνει την ήττα του πολέμου του 1897. Σύμφωνα δε με τις τότε συνθήκες, υπέβαλε υποψηφιότητα βουλευτή στην ιδιαίτερη πατρίδα του, την Κύμη, για να πολεμήσει τη φαυλοκρατία, όπως έλεγε. Αλλά ευθύς και ειλικρινής στους προεκλογικούς λόγους του δεν υποσχόταν θέσεις και παράνομες παραχωρήσεις, αλλά εφαρμογή του Νόμου, κοινωνική δικαιοσύνη και ισοπολιτεία, με αποτέλεσμα να καταψηφισθεί σε αντίθεση με τον άλλο συνυποψήφιο αξιωματικό του Ιππικού, ο οποίος αφειδώς σκόρπιζε υποσχέσεις, που δεν εκπλήρωσε.

Το 1907 διορίστηκε Δημαστυνόμος στη Σκόπελο, θέση την οποία έπαιρναν αξιωματικοί του Στρατού λόγω έλλειψης αξιωματικών της Χωροφυλακής. Εκεί παντρεύτηκε την Χαρίκλεια, με την οποία απέκτησε έναν γιο, ο οποίος, όμως, πέθανε σε ηλικία δύο χρόνων. Εξαιτίας του γεγονότος αυτού ο Βελισσαρίου το 1912-1913 φοράει και το πένθος.

Το 1910 προάγεται στο βαθμό του ταγματάρχη και στις επαναστατικές κινήσεις των αξιωματικών για την αλλαγή της πολιτικής συμμετείχε και ενέκρινε την πολιτική της αλλαγής. Συνετέλεσε δε στην αναίμακτη επικράτηση του κινήματος γιατί, ως φρούραρχος του Στρατοπέ-

δου στο Γουδί, ήταν αντίθετος σε κάθε εξτρεμιστική πράξη ορισμένων μελών του Συνδέσμου, τον οποίο αποτελούσαν κατώτεροι αξιωματικοί υπό την αρχηγία του συνταγματάρχη Ν. Ζορμπά.

Ο ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ Α΄ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Η Ελλάδα ταπεινωμένη στον πόλεμο του 1897 και εξουθενωμένη από τις πολιτικές διαμάχες, συνήλθε και ανασυγκροτήθηκε το 1910 κάτω από τη φωτισμένη ηγεσία του Ελευθέριου Βενιζέλου, ο οποίος την προετοίμασε για νέα εξόρμηση, εθνική ανάταση και απελευθέρωση των αλύτρωτων αδελφών της Ηπείρου, Μακεδονίας, Θράκης, των Νησιών και της Μ. Ασίας.

Στον κοινό τούτο πόθο της ελευθερίας των αλύτρωτων αδελφών συνταυτίστηκαν και οι από βορρά γείτονες μας, έτσι ώστε να γίνει η Βαλκανική Συμμαχία εναντίον των Τούρκων τον Οκτώβριο του 1912.

Οχτώ μεραρχίες από ελληνικής πλευράς επιτέθηκαν εναντίον των Τούρκων στην Ελασσόνα και μετά στα στενά του Σαραντάπορου.

Ο Βελισσαρίου τότε υπηρετεί διοικητής του 3ου Τάγματος του IV Συντάγματος Πεζικού, του οποίου διοικητής ήταν ο σύγγαμπος του Συνταγματάρχη Ι. Παπακυριαζής.

Κατά τη μάχη του Σαραντάπορου το Τάγμα του Βελισσαρίου ήταν σε εφεδρεία, αλλά κατά την επίθεση εξόρμησε και υπερπήδησε τα δύο άλλα και έτσι βρέθηκε στην πρώτη γραμμή. Αφού πέρασε πρώτα από απρόσιτες κορυφές, βρέθηκε στα μετόπισθεν προκαλώντας τη σύγχυση και τη γενική υποχώρηση. Τη μάχη αυτήν τη χαρακτήρισε ο Βελισσαρίου «Δευτέραν Πλέυναν».

Παρά την ευτυχή έκβαση της μάχης, μεταξύ των δύο γιγάντων αξιωματικών και συγγάμπρων, Παπακυριαζή και Βελισσαρίου, όπως αναφέρει ο στρατηγός Πάγκαλος, δημιουργήθηκε σοβαρό επεισόδιο, το οποίο λίγο έλειψε να είχε δυσάρεστες συνέπειες.

Κατά την επίθεση στο Σαραντάπορο ο Συνταγματάρχης Παπακυριαζής, στον ενθουσιασμό του πάνω, δεν καθόρισε σημείο κατεύθυνσης. Ο Βελισσαρίου τον ρώτησε: «Κύριε Συνταγματάρχα, σημείον κατευθύνσεως». Ο Παπακυριαζής του απαντά χαριτολογώντας: «Η Κωνσταντινούπολις», χωρίς να νομίζει ότι ο Βελισσαρίου θα το μετέφερε. Ο Βελισσαρίου, όμως, με τη βροντώδη φωνή του, στράφηκε προς τους λοχαγούς του και επανέλαβε τη φράση: «Κύριοι λοχαγοί, σημείον κατευθύνσεως η Κωνσταντινούπολις». Αυτό θεωρήθηκε ειρωνεία από τον Παπακυριαζή, ο οποίος, ευέξαπτος όπως ήταν, παρεκτράπηκε σε βαριές φράσεις εναντίον του Βελισσαρίου, ο οποίος, όμως, αντέδρασε με οξύτητα. Τότε ο Παπακυριαζής ξιφούληξε, για να του επιτεθεί. Ατάραχος, όμως, ο Βελισσαρίου του είπε: «Σε ατενίζω ως ο Ζευς από του Ολύμπου», εννοώντας ότι ατάραχος και γαλήνιος, με το ολύμπιο βλέμμα του, καθόλου δε θορυβείται από την ξιφούληξη του μανιασμένου Συνταγματάρχη του.

Το επεισόδιο αυτό έγινε αφορμή να χωριστούν οι δύο συγγενείς αξιωματικοί, γιατί ο Βελισσαρίου ζήτησε να αλλάξει Σύνταγμα από τον επιτελάρχη Δουσμάνη, ο οποίος του έκανε δεκτό το αίτημα και έτσι ο Βελισσαρίου ανέλαβε διοικητής του 9ου Τάγματος Ευζώνων του 1/38 Σύνταγματος, διοικητής του οποίου ήταν ο Δ. Παπαδόπουλος.

Το Σύνταγμα είχε άλλα δύο Τάγματα, όπου διοικητής του 8ου Τάγματος ήταν ο ταγματάρχης Ιατρίδης και του ανεξάρτητου Τάγματος των Κρητικών ο ταγματάρχης Κολοκοτρώνης, εγγονός του Γέρου του Μωριά. Έτσι, ο Βελισσαρίου μεταπήδησε στη νέα του μονάδα.

Η VI Μεραρχία, στην οποία ανήκε και το 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων, επιβιβάζεται στα πλοία και στις 26 Δεκεμβρίου 1912 αποβιβάζεται στην Πρέβεζα. Με σύντομη δε πορεία και με βαρύ χειμώνα περνάει από κακοτράχαλα βουνά και φτάνει το απόγευμα της 3ης Ιανουαρίου στο Καλέντζι μετά από πολλές κακουχίες. Καταλαμβάνει αμέσως το δεξιό άκρο της όλης παράταξης της Στρατιάς Ηπείρου κοντά στο χωριό Λάζαινα, το οποίο βρίσκεται στην ανατολική πλευρά της Αετοράχης.

Μετά από προπαρασκευή, ο διοικητής της Στρατιάς Ηπείρου Αντιστράτηγος Σαμπουντζάκης θέλησε να ενεργήσει γενική επίθεση στις 7 Ιανουαρίου 1913, πριν φτάσει εκεί το Γενικό Στρατηγείο του αρχιστρατήγου Κωνσταντίνου, τότε Διάδοχου.

Ο αντικειμενικός σκοπός της επιχείρησης ήταν η κατάληψη του «φύσει και θέσει» οχυρού Μπιζάνι, από την κατάληψη του οποίου αυτόματα έπεφτε και η πόλη των Ιωαννίνων. Γι' αυτό και η κύρια επίθεση για την κατάληψη του οχυρού Μπιζάνι ανατέθηκε στα Ευζωνικά Τάγματα της Ηπειρωτικής Μεραρχίας. Δεξιά αυτών θα έκανε την επίθεση το απόσπασμα της VI Μεραρχίας αποτελούμενο από το 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων, από ένα Τάγμα του 17ου Συντάγματος Πεζικού, από λόχο μηχανικού και από δύο ορειβατικές πυροβολαρχίες, εναντίον των υψωμάτων του χωριού Λοζέτσι (Ελληνικό) και στη συνέχεια, με προέλαση, εναντίον της Καστρίτσας.

Μετά τη νικηφόρο διαδρομή από την Ελασσόνα μέχρι τη Θεσσαλονίκη και βορειότερα μέχρι τη Φλώρινα και τη Δοϊράνη, οι αετοί του Βελισσαρίου είναι έτοιμοι, αναδιπλούμενοι τώρα στην Ήπειρο να δώσουν το ατίμητο δώρο της ελευθερίας. Από τα βάθη των αιώνων ο Δωδωναίος Ζεός και «οι καϋμοί της λιμνοθάλασσας», με την ελληνικότητα του εδάφους και του πληθυσμού, αναμένουν τη λύτρωση. Τα βουνά στο Σούλι βροντοφωνάζουν το θάνατο εκείνο τραγούδι «Στη στεριά δε ζει το ψάρι ούτ' ανθός στην αμμουδιά και οι Σουλιώτισσες δε ζούνε δίχως την ελευθερία». Ο χορός εκείνος του θανάτου εμπνέει τη λαϊκή μούσα, ενώ το ποιητικό δαιμόνιο του εθνικού μας ποιητή Δ. Σολωμού με τους στίχους του στήνει τις αναβαθμίδες της μεγαλύτερης θυσίας του Κόσμου. Τα ηπειρωτικά βουνά παραμένουν αθάνατα στην ψυχή όλων των λαών και των εθνών και διδάσκουν τους μεταγενέστερους πώς να προχωρούν προς την υπέρτατη ιδέα της αυτοθυσίας, για χάρη των ιδανικών του ανώτερου πνεύματος, τα οποία συνθέτουν την πίστη για τον Θεό και την αγάπη για την Πατρίδα.

Γράφει ο Βελισσαρίου για τη θυσία αυτή των Σουλιωτισσών προς τους δικούς του στην Κύμη, όταν παρέπλεε τις κυμαϊκές ακτές: «Πόσον ευτυχής είμαι πού πηγαίνω προς την Ήπειρον, προς την αγνοτέραν περιοχήν της Πατρίδος μας καί πόσον ευτυχέστερος θα ήμουν, αν αυτό το ευτελές σαρκίον μου το θυσιάσω εκεί. Όσην αξίαν όμως και αν έχει η θυσία αυτή, αν ευδοκήση ο Θεός και την δεχθή, είναι πολύ ταπεινότερα εκείνης που αναδίδεται από το τραγικόν μεγαλείον μιας απλής και αγραμμάτου γυναίκας του Ζαλόγγου που εις ουδεμίαν σχολήν

στρατιωτικής τακτικής του πολέμου είχαν φοιτήσει, έμαθε όμως να άγεται προς την αυτοθυσίαν εν άσματι και εν χορώ».

Αλλά ας συνεχίσουμε τη νοητή πορεία μας σήμερα, εκείνη που, πριν από εβδομήντα πέντε χρόνια, έκανε ο Βελισσαρίου με τους γενναίους συμπολεμιστές του. Το βράδυ της 20ης Φεβρουαρίου στην εκκλησία του Προδρόμου, πρώτος αυτός με την παράτολμη ενέργεια του ανάγκασε τον διοικητή των Ιωαννίνων να στείλει αντιπροσωπεία τον ανηψιό του Ρεσούφ μπέη μαζί με τον πρωτοσύγκελο Ιωαννίνων και να προτείνει την παράδοση της πόλης όπως θα δούμε παρακάτω.

Οι θέσεις εξόρμησης του 1/38 Συντάγματος Ευζώνων βρίσκεται στις 7 Ιανουαρίου στα νότια του χωριού Λαζανά ύψωμα 970. Στις 23.00 ώρα ανυπόμονος ο Βελισσαρίου παίρνει την εντολή πρώτος να εξορμήσει με το 9ο Τάγμα του. Τόσο θυελλώδης ήταν η εξόρμηση, ώστε εντός ολίγου τα χωριά Λαζανά και Αετοράχη καταλήφθηκαν. Δεξιά του το αδελφό 8ο Τάγμα του 1/38 επέκτεινε την επίθεσή του, υποστηριζόμενο από Ουλαμό Πολυβόλων.

Ο εχθρός τράπηκε σε άτακτη φυγή καταδιωκόμενος. Στην πρώτη γραμμή ο Βελισσαρίου, με τη βροντερή φωνή του διαπερνούσε όλη την έκταση του Τάγματος σαν κεραυνός, την «ερεβώδη» εκείνη νύχτα.

Τα υποχωρούντα τουρκικά τμήματα από όλες τις μεριές συγκεντρώθηκαν στον αυχένα και δυτικά του υψώματος 983 για να προβάλλουν νέα αντίσταση εναντίον της επικίνδυνης «σφήνας» των ευζώνων του Βελισσαρίου. Ο Βελισσαρίου, όμως, εξουδετέρωσε και την αντίσταση αυτή και «υψηπετής» ανέβηκε από τη

Η χακί στολή εκστρατείας, τα ξίφη και τα παράσημα του ηρωικού διοικητού του 9ου Τάγματος Ευζώνων των Βαλκανικών Πολέμων, Ιωάννη Βελισσαρίου που φυλάσσονται στο Πολεμικό Μουσείο της Αθήνας.

χαράδρα Βράνια προς την κορυφογραμμή του υψώματος 983 και βρέθηκε στο δυτικό πλευρό της τουρκικής αντίστασης. Όταν έφθασε εκεί βρήκε καθηλωμένα τα τμήματα της Μεραρχίας Ηπείρου και το 3ο ανεξάρτητο Ευζωνικό Τάγμα.

Κατά του υψώματος αυτού έγινε συνδυασμένη επίθεση του 9ου Τάγματος Βελισσαρίου και του 8ου από τον Ιατρίδη, το οποίο προσέβαλε τον εχθρό κατά μέτωπο με τους τρεις εφεδρικούς λόχους του αποσπάσματος. Ο εχθρός εγκατέλειψε τη θέση του και έφυγε προς Κοτσελιό. Η καταδίωξη συνεχίστηκε μέχρι το χωριό (Φράστανα) Κυπαρίσσια.

Κατά την επίθεση τραυματίστηκε ο Βελισσαρίου αλλά, παρά την αιμορραγία του, έμεινε έφιππος στο μεγάλοπρεπο άλογο του και δεν εγκατέλειψε τον αγώνα. Έδωσε διαταγή να φέρουν τον νοσοκόμο, να του δέσει το τραύμα στο πόδι, ενώ η καταδίωξη συνεχίστηκε. Πράγματι, έφεραν τον νοσοκόμο και έφιπ-

πος ο Βελισσαρίου έβγαλε από τον «αναβολέα» το πόδι του, χωρίς να κατέβει από το άλογο και αφαίρεσε την μπότα, για να του δέσουν πρόχειρα το τραύμα και να επανέλθει στη μάχη.

Η προέλαση του μέχρι το χωριό Κυπαρίσσια είχε αποτέλεσμα να υπερκεράσει το οχυρό Μπιζάνι απειλώντας έτσι την πόλη των

Ιωαννίνων. Ο Βελισσαρίου, όμως, εξαντλήθηκε από την αιμορραγία και δεν μπορούσε να συνεχίσει, γι' αυτό διακομίστηκε στο νοσοκομείο. Όπως αναφέρει ο επιτελής της VI μεραρχίας Θ. Πάγκαλος στα απομνημονεύματά του, αν δεν τραυματιζόταν ο Βελισσαρίου και συνέχιζε την καταδίωξη, θα έπεφταν τα οχυρά του Μπιζανίου και θα καταλάμβανε την πόλη των Ιωαννίνων κατά την επίθεση της 7ης Ιανουαρίου. Από την κυκλωτική απειλή του 9ου Ευζωνικού Τάγματος πανικοβλήθηκε η φρουρά των οχυρών και τα εγκατέλειψε, το βράδυ, όμως, αντιλήφθηκε ότι είχε ανακοπεί η επίθεση και έτσι γύρισε πάλι στα πυροβολεία και τα χαρακώματα.

Πέρασε μήνας από τότε και ο Βελισσαρίου, αφού βγήκε από το νοσοκομείο, γύρισε στο Τάγμα του και ανέλαβε πάλι τη διοίκηση, έχοντας γύρω του τους αγαπημένους του ευζώνους. Ο χειμώνας ήταν βαρύς και τα ελληνικά τμήματα

από τις χιονοπτώσεις, τις δυσχέρειες του ανεφοδιασμού και την υποχρεωτική διαμονή κάτω από τα ατομικά αντίσκηνα της τότε εποχής, δοκιμάστηκαν σκληρά και γι'αυτό πάρα πολλοί έπαθαν κρυοπαγήματα.

Ο Βελισσαρίου συμμεριζόμενος τις κακουχίες έδινε θάρρος, ανακούφιζε και τόνωνε με την πατρική του στοργή τους ευζώνους του και, βρίσκοντας την ιδιαίτερη ψυχοσύνθεση του καθενός, τους έδινε ό,τι είχαν ανάγκη. Χαρακτηριστικό ήταν το παράδειγμα ενός φτωχού εύζωνα που έχασε την κατσίκα του (το πληροφορήθηκε από γράμμα της γυναίκας του) και του έδωσε το αντίτιμο για να την αναπληρώσει, έτσι ώστε να μη σκέπτεται ο στρατιώτης τα προβλήματα του σπιτιού του.

Τώρα πλέον βρισκόμαστε στην εξιστόρηση των τελευταίων φάσεων του αγώνα για την απελευθέρωση των Ιωαννίνων, 19-21 Φεβρουαρίου 1913.

Η προπαρασκευή για την τελική επίθεση άρχισε στις 15 Φεβρουαρίου. Ο αρχιστράτηγος Διάδοχος με το επιτελείο του στο Εμίν Αγά κατευθύνει τον αγώνα. Το Γενικό Στρατηγείο με κάθε μυστικότητα συγκρότησε Τμήμα Στρατιάς, που το χώρισε σε τρεις φάλαγγες, με επικεφαλής τον στρατηγό Μοσχόπουλο.

Από τις τρεις φάλαγγες, η 2η (στην οποία ανήκε και το 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων) υπό τη διοίκηση του Συνταγματάρχη Γιαννακίτσα προήλασε ακάθεκτη το πρωί της 29ης Φεβρουαρίου και σύμφωνα με τις διαταγές έδωσε τον εχθρό σε ολόκληρο το μέτωπο Μανωλιάσας - Τσούκας και ξεχύθηκε στην πεδιάδα των Ιωαννίνων. Εναντίον, όμως, του εχθρού, που υποχωρούσε προς Άγιο Νικόλαο και Ραψίστα, ο διοικητής του 1/38 Σύνταγματος

διέταξε επίθεση και καταδίωξη και μετά την 15η ώρα. Τα δύο ευζωνικά τάγματα υπό τον Βελισσαρίου και Ιατρίδη έδιωξαν τον εχθρό, που μαχόταν και υποχωρούσε με το πλεονέκτημα, όμως, ότι καλυπτόταν από τέλματα και τάφρους κατά την υποχώρηση, πράγμα που ανάγκαζε να βυθίζονται μέχρι τα γόνατα οι άνδρες των δύο ευζωνικών ταγμάτων. Κάτω από τις δυσχερείς αυτές συνθήκες πολεμώντας ο Βελισσαρίου και προπορευόμενος του Ιατρίδη τον παρέσυρε στο απροχώρητο, όπου καταλαμβάνεται μετά από σκληρή μάχη ο Άγιος Νικόλαος και η Ραψίστα. Τότε ο εχθρός πανικοβλήθηκε και έφυγε προς την πόλη των Ιωαννίνων, όπου «μετέφερε» τον πανικό.

Ο αντικειμενικός σκοπός, όμως, της φάλαγγας Γιαννακίτσα, ήταν η μέχρι Ραψίστα κατάληψη της περιοχής για τις 20 Φεβρουαρίου. Η διαταγή επιχειρήσεων που στάλθηκε προς τον Βελισσαρίου να εγκαταστήσει προφυλακές εκεί (Ραψίστα) ευτυχώς δεν έφθασε ποτέ, γιατί η Διοίκηση της Φάλαγγας δεν μπορούσε να παρακολουθήσει και να φανταστεί την ταχύτητα του Βελισσαρίου.

Τα υπόλοιπα τμήματα της Φάλαγγας Γιαννακίτσα δεν μπόρεσαν να προχωρήσουν πέρα από τη Ραψίστα, τα δύο ευζωνικά τάγματα, όμως, ακολούθησαν «κατά πόδας» τον εχθρό, ο οποίος τρέχει πανικόβλητος προς την πόλη των Ιωαννίνων. Έτσι, την 19η ώρα προπορευόμενου του Βελισσαρίου καταλήφθηκε ο Άγιος Ιωάννης, που απέχει δύο χιλιόμετρα μόνο από τους στρατώνες πυροβολικού της πόλης των Ιωαννίνων. Ο Βελισσαρίου τότε εγκατέστησε προφυλακές, απέκοψε τις επικοινωνίες της πόλης των Ιωαννίνων με το Μπιζάνι και συνέλαβε πολλούς αιχμαλώτους, τους οποίους έκλεισε στον περι-

βολο του Αγίου Ιωάννη. Έπειτα, ζήτησε ενισχύσεις από τον διοικητή της Φάλαγας, ο οποίος έκπληκτος βρισκόταν σε απορία, τι να κάνει μπροστά στο τολμηρό εγχείρημα του Βελισσαρίου. Η τύχη, όμως, βοηθά τους τολμηρούς και στην προκειμένη περίπτωση δόξασε τον Βελισσαρίου και τον έκανε πρωταθλητή της νίκης των Ιωαννίνων και ελευθερωτή.

Αλλά ας δούμε πώς ο ίδιος περιγράφει τα γεγονότα. Να λοιπόν το επίσημο κείμενο της έκθεσης του.

«Τότε εσταμάτησα, μη θεωρών φρόνιμον να εισέλθω εις την πόλιν και επεδόθην εις την λήψιν προφυλάξεω προς το μέρος της πόλεως, προς δυσμάς ταύτης και προς Κοτσιφιάν, τάξας περί τους τρεις λόχους και ανά δύο πολυβόλα, μεθ' ο διέταξα και την ανακοπήν των τηλεφωνικών και τηλεγραφικών συρμάτων μεταξύ πόλεως και Μπιζανίου-Καστρίτσας και μετά ταύτα έστειλα προς αναζητήσιν του κ. Ιατρίδου, ίνα συμπληρώσωμεν τας προφυλάξεις και προς το Μπιζάνι, όπερ και εγένετο τάξαντες τον αφιχθέντα ήδη 4ον Λόχον του μετά δύο πολυβόλων. Επίσης απέστειλα τον ανθυπασπιστήν των πολυβόλων Μπάφαν, έφιππον προς την οδόν Φιλιπιάδος το πρώτον, καθ' όσον η της Ραψίστης δια μέσου τελματώδους πεδιάδος, ήτο δύσκολος την νύκτα, ίνα πληροφορήση παν ημέτερον στρατεύμα περί της εκεί παρουσίας μας και με την παράκλησιν να πλησιάσουν. Αλλ' επέστρεψεν άπρακτος μετ' ολίγον, διότι η οδός εκείνη εφρουρείτο υπό των Τούρκων του Μπιζανίου. Μετά ταύτα τον απέστειλα προς Ραψίσταν παρά τω κ. Διοικητή, παρ' ώ ο 3ος λόχος μου και το τάγμα του 17 Πεζικού συντάγματος.

Οι άνδρες διάβροχοι εκ της διαβάσεως των τελμάτων, έμειναν αγρυπνούντες

με το όπλον ανά χείρας, συχνάι δε περιπολίοι συνέδεαν τα διάφορα τμήματα, Κατσίκια και Μπιζάνι, ιδίως δεχόμεναι ομάδας αιχμαλώτων, ους ενεκλείομεν εντός του Αγίου Ιωάννου. Συνελήφθησαν κατά την νύκτα εκείνην 37 αξιωματικοί και 935 οπλίται, οίτινες εφυλάσσοντο εις τον περίβολον της εκκλησίας.

Περί την 11ην ώραν της εσπέρας διεκρίναμεν εκ του 'Αγίου Ιωάννου, επιθεωρήσαμεν μετά του κ. Ιατρίδου, δύο παμμεγέθεις φανούς, όπισθεν των οποίων ηκολούθει ομάς ανθρώπων. Επλησιάσαμεν και εμφανίζεται προ ημών ο Άγιος Δωδώνης, όστις μας παρουσίασε δύο Τούρκους αξιωματικούς, τους πολοχαγόν Ρεούφ και ανθυπολοχαγόν Ταλαάτ, απεσταλμένους του Εσάτ-Πασά και κομιστάς της γνωστής επιστολής των προξένων Ιωαννίνων (περί προσφοράς παραδόσεως της πόλεως) ανοικτής και γαλλιστί συντεταγμένης, ην εξουσιοδοτηθείς να αναγνώσω είδον το περιεχόμενον. Τότε λέγω προς τον κ. Ιατρίδην, ότι εις εξ ημών ανάγκη να τους συνοδεύση εις Εμίν Αγά, όπως διευκολύνει την ταχύτεραν δια των προφυλακών διέλευσιν των άνευ βραδύτητας, λόγω της εξαιρετικώς κρισίμου θέσεως μας, (είχομεν οπίσω μας και δεξιά τον όγκον των τουρκικών στρατευμάτων), και πριν η εξημερώσει και την αντιληφθούν. Απεφασίσθη να τους συνοδεύσω εγώ, επιβάς την ην είχαν αμάξης μετά των λοιπών τριών.

Αφιχθέντος εις τας προφυλακάς Μπιζανίου, επί της οδού, εγενόμεθα δεκτοί δια πυροβολισμών παρ' αγρίου σκοπού πυροβολούντος και κραυγάζοντος «Ντουρ» ενώ 4 σφαίραι εσύριζον εις τα ώτα μας, κατέρχεται ο υπολοχαγός Ρεούφ προχωρών μόνος και με κόπον επιτυγχάνει να πείση τον σκοπόν να ησυχάση. Ελθόντος

εν τέλει του αρχιφύλακος, διευκολύνθη η διέλευσις, αφού εξηγήθη, ο σκοπός της αποστολής και ούτω ανενόχλητοι πλέον αφίχθημεν εις τας ημετέρας του Αυγού προφυλακάς, ένθα ετηλεφώνησα εις Εμίν Αγά, ζητήσας και αυτοκίνητον προς ταχύτεραν μετάβασιν, όπερ και εγένετο.

Καθ' όδόν οι Τούρκοι αξιωματικοί με ηρώτουν περί των υπό των ημετέρων στρατευμάτων κατεχομένων θέσεων, εις ους απήντησα ότι η εκ τριών Συνταγμάτων φάλαγξ Αγίου Νικολάου είναι εις Ραφίσταν, η εκ 3 συνταγμάτων φάλαγξ Μανωλιάσσης κατήλθεν εις την πεδιάδα, η της Τσούκας έχει κατέλθει εις Δουραύτι, προσέτι δε και η δεξιά μας φάλαγξ Λοζέτι προελαύνει προς τα εκεί.

Ότε επεστρέφομεν την πρωίαν και ήτο ημέραν πλέον, οι Τούρκοι αξιωματικοί ανεζήτουν να ιδούν τα προμνησθέντα στρατεύματα, οίτινες εις μάτην αναζητούντες δεν τα έβλεπον, με ηρώτησαν που είναι και εγώ τους απαντώ «επί υψωμάτων». Μα δεν μας ελέγατε την νύκτα, ότι είχαν κατέλθει εις την πεδιάδα προσέθεσαν. Όχι τους λέγω, εις την πεδιάδα μόνον ημείς είχομεν κατέλθει». Τότε οι αξιωματικοί προσβλέψαντες αλλήλους και κατανοήσαντες το πάθημα των, έδηξαν τα χείλη και μοι λέγουν είτα: κ. Ταγματάρχα, πρέπει να γνωρίζητε ότι η τιμή της παραδόσεως των Ιωαννίνων οφείλεται εις υμάς. Περί την 8ην πρωίαν της 20ης, επανεκάμψαμεν εις τας προ των Ιωαννίνων θέσεις μας, όπου είχαν ήδη αφιχθή και ο κ. Διοικητής μετά του 3ου λόχου του τάγματος μου και του τάγματος του 17ου συντάγματος. Ο ανθυπασπιστής Μπάφας όστις εστάλη εις Ραφίσταν προς συνάντησιν του κ. Διοικητού περί προσκλήσεως των όπισθεν

στρατευμάτων όπως πλησιάσωσι, μετέβη και μετέδωσε την παράκλησίν μου. Υπογραφή (Ι. Βελισσαρίου)».

Άρα λοιπόν, η κατάληψη και παράδοση των Ιωαννίνων προήλθε από τη θυελλώδη ορμή του Βελισσαρίου και περιορίστηκε η παραπέρα αιματοχυσία τη σκοτεινή εκείνη νύχτα.

Όλες οι ενέργειες που έγιναν τη νύχτα εκείνη είναι αποτέλεσμα της αστραπιαίας ταχύτητας και ετοιμότητας του Βελισσαρίου. Τις στιγμές αυτές, η προ της πόλεως των Ιωαννίνων παρουσία του έδρασε ψυχολογικά στον διοικητή των Τούρκων Εσσάτ πασά, ώστε να προτείνει την παράδοση, ενώ ακόμη οι οχυρές θέσεις των Τούρκων Μπιζανίου - Καστρίτσας - Σαδοβίτσας ήταν στα χέρια των Τούρκων, όπου μπορούσαν να μάχονται.

Αλλά περισσότερο συγκινητική είναι η στιγμή κατά την οποία ο Βελισσαρίου πορεύεται προς το Εμίν Αγά Στρατηγείο συνοδεύοντας την τουρκική αντιπροσωπεία για την παράδοση των Ιωαννίνων. Ο στρατηλάτης, Διάδοχος Κωνσταντίνος, αφού πρώτα τον ασπάσθηκε, του είπε: «Βελισσαρίου, είσαι άξιος ραπίσματος, αλλά και φιλήματος. Εγώ αρκούμαι εις το φίλημα». Έκτοτε ο Βελισσαρίου γίνεται θρύλος. Στην πόλη των Ιωαννίνων, μετά την παράδοση, μπήκε το Σύνταγμα Ιππικού και την επόμενη ο τότε Διάδοχος Κωνσταντίνος με το Στρατηγείο του.

Ο ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ Β' ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Αλλά ας δούμε σύντομα ποια ήταν η πολεμική πορεία και το ένδοξο τέλος του Βελισσαρίου, το οποίο πολύ σύντομα (μετά από 5 μήνες) καλύφθηκε με ένδοξες δάφνες εθνικού μεγαλείου. Δεν επιτρέπουν ανάπαυση οι στιγμές τις

οποίες περνάει η πατρίδα. Οι Βούλγαροι άρχισαν τις εχθροπραξίες στη Θεσσαλονίκη. Ενώ νέες πολύνεκρες μάχες γίνονται βόρεια της πόλης, όπου και ο στρατός της Ηπείρου βρίσκεται εκεί. Το 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων προχωρεί προς τη μάχη. Εκεί στο Ασβεστοχώριο βρίσκεται και η γυναίκα του Βελισσαρίου Χαρίκλεια, για να τον αποχαιρετήσει. Όπως αναφέρει στην ιστορία των Βαλκανικών Πολέμων 1912-1913 ο στρατηγός Πάγκαλος: «Όταν άρχισαν αι εχθροπραξίαι με τους Βουλγάρους ευρισκόμεθα εις το Ασβεστοχώριον με το επιτελείον της VI μεραρχίας εις ο υπηρετούν. Εκεί πλησίον μου ευρίσκετο και η σύζυγος του Βελισσαρίου. Εκείθεν θα διήρχετο το 9ον τάγμα ευζώνων. Έφιππος ο Διοικητής επί του μεγαλόπρεπους κέλητος επικεφαλής του τάγματος πορεύεται προς Γιουβένσαν. Πλησιάζει η σύζυγος δια να τον χαιρετίσει και ο Εθνικός εκείνος ήρως, σταματήσας προς στιγμήν της είπεν εκτός εαυτού εξ οργής και δεικνύων δια της χειρός του την πυρκαϊάν της καιομένης Μπέροβας! «Δεν έχομε καιρό για ασπασμούς, έχουμε να εκδικηθούμε τα αδέλφια μας, που σφάζει ο Βούλγαρος. Καλήν αντάμωσιν». Και στρεφόμενος προς τον επιτ/ρχην ο ήρως προσέθεσε: «Σε παρακαλώ, φρόντισε άμα καθαρισθεί η Θεσσαλονίκη να διευκολύνης την αναχώρησίν της δια Αθήνας. Αλλ' επέπρωτο η ατυχής να μην τον επανίδη».

Στις 19 Ιουνίου 1913 έχει ήδη αρχίσει η μάχη Κιλκίς-Λαχανά. Έτσι το 9ο Τάγμα, με επικεφαλής τον Βελισσαρίου, ως εμπροσθοφυλακή, προχωρεί τη 12η ώρα και καταλαμβάνει τα Στεφάνια και τη 14η το Λευκοχώρι και το Καρατζάκιο. Εκεί φονεύθηκε ο Ιατρίδης, διοικητής του 8ου Τάγματος Ευζώνων, από ολόσωμη

οβίδα. Τα ξημερώματα στις 20 Ιουνίου κατέλαβε την Ξυλούπολη και την 11η ώρα κατευθύνθηκε προς το Λαχανά. Η κατάσταση ήταν κρίσιμη τόσο στο παρακείμενο Κιλκίς όσο και στο Λαχανά, που βρίσκεται ο Βελισσαρίου και μάλιστα στους πρόποδες του φοβερού πράσινου λόφου, ο οποίος ήταν αντάξιος του Μπιζανίου, «φύσει οχυρωτάτου», με διπλές σειρές από βαθιά ορύγματα και ισχυρά πυροβολεία. Το 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων, εκτός του ηρωικού θανάτου του ταγματάρχη Ιατρίδη, είχε απώλειες και το 1/3 των διοικητών των λόχων. Την επίθεση κατά της «φύσει και θέσει» οχυρός θέσης, που θα έκρινε και τη μάχη του Κιλκίς, την έκανε ο Βελισσαρίου με τέσσερεις λόχους του Τάγματος του και με άλλους δύο του ακέφαλου Τάγματος του Ιατρίδη. Την περιγράφει δε ο παρευρισκόμενος εκεί επιτελής της Μεραρχίας: «Ευρισκόμην πλησίον του Παπαδοπούλου, όπισθεν της αριστεράς πτέρυγος της γραμμής μας, και είδον το αλησμόνητον θέαμα της εφόδου των εξ ευγενικών λόχων του Βελισσαρίου. Προ της εφόδου άρπαξε τον αλησμόνητον σαλπικτήν Βλάχον και τον εκράτησε όρθιον εμπρός εις τους Βουλγάρους και εσάλπισε επί 5 λεπτά το σάλπισμα «εμπρός δια της λόγχης». Αμέσως όλοι οι λόχοι ώρμησαν με τον Βελισσαρίου πρώτον. Η γραμμή των εορμώντων λόχων, με τας απαστράπτουσας υπό τον ήλιον υπερχιλίας λόγχας, ωμίαζεν με χαλυβδίνην ταινίαν, και με πυρίνην ρομφαίαν, η οποία απειλητική επήρχετο εναντίον των εχθρικών ορυγμάτων. Πριν αυτή φθάση εις απόστασιν 150 μέτρων περίπου και καθ' ην στιγμήν το πυροβολικόν μας ηναγκάζετο να επιμηκύνη την βολήν του, οι αμυνόμενοι εγκατέλειψαν τα χαρακώ-

ματα φεύγοντες, ολίγοι κατ' αρχάς, αθρόως βραδύτερον. Όταν οι αλαλάζοντες εύζωνοι του Βελισσαρίου επλησίαζον τας προσβάσεις των και τους έπληττον δια λογχών, ο Βελισσαρίου ανεθλών επί λίθου εκράτη την σημαίαν την εκίνη και εφώναζεν: «Μπράβο σας παληκάρια εύζωνες. Ο Σταυρός μας βοηθάει. Σταθείτε ένα λεπτό και κοιτάτε δεξιά και αριστερά και ιδίητε τί γίνεται. Ξεπεράσαμε την ιστορία του Εικοσιένα».

Οι Βούλγαροι άρχισαν να φεύγουν. Και όχι μόνο δεν πρόφτασαν να πάρουν τα κανόνια τους, αλλά τα άφησαν με τα κλείστρα ανέπαφα και σε δύο μάλιστα είχαν και τα βλήματα μέσα. Η καταδίωξη συνεχίζεται αμείλικτα στην οδό για τις Σέρρες. Η διαταγή που στάλθηκε μετά τη δύση του ήλιου διέταξε την αναστολή της καταδίωξης. Ο Βελισσαρίου, όμως, και ο Συνταγματάρχης Παπαδόπουλος ήταν υπέρ της καταδίωξης μέχρι το Στρυμόνα και της κατάληψης των γεφυρών, Κουμάριανης και του Όρλιακο. Ο Βελισσαρίου, όμως, προχώρησε μέχρι του τελευταίου υψώματος στο Μπάς-κιοϊ. Από εκεί στις 26 Ιουνίου λαμβάνει διαταγή να καταλάβει τη διάβαση του Δεμίρ Κάπου, ύψ. 1.604, στο όρος Μπέλες.

Ο Βελισσαρίου επικεφαλής του Τάγματος εξορμά από Τζουμάς-Άνω Ποροΐων και με σύντομη πορεία στην ανηφορική τοποθεσία του Μπέλες αρχίζει την επίθεση διώχνοντας το εχθρικό τάγμα και καταλαμβάνοντας τη σπουδαία αυτή διάβαση.

Στις 28 Ιουνίου ο Βελισσαρίου κατέρχεται από τη δεσποζουσα αυτή θέση και ενώνεται με τα άλλα τμήματα της VI Μεραρχίας στο Δεμίρ Ισνάρ. Πέρασε το Στρυμόνα νότια από τη γέφυρα του παρπόταμου Μπήσαλα. Κατά τη διάβαση

του ποταμού είχε την αξίωση ολόκληρο το τάγμα συντεταγμένο κατά τετράδες να κρατά ζύγιση και στοίχιση με έντονες κραυγές. Οι τσολιάδες του Βελισσαρίου, που κάθε νεύμα και κάθε διαταγή απ' αυτόν ήταν νόμος και καθήκον, που έπρεπε να τηρηθεί και να εκτελεσθεί, πέρασαν τον ποταμό σύμφωνα με τη διαταγή του ζυγισμένοι και στοιχισμένοι, αν και το ρεύμα ήταν ορμητικό και το νερό κάλυπτε αυτούς μέχρι το ύψος των ώμων.

Στη συνέχεια των προσπαθειών αυτών, το Τάγμα του Βελισσαρίου γίνεται όχι μόνο αήττητο, αλλά και πρωτοπόρο και διατάσσεται να φέρει σε πέρας άλλη δυσκολότερη αποστολή. Με τους τρεις λόχους πρέπει να καταλάβει το ύψωμα Πιλάφ-τεπέ (υψοδείκτης 1.950), γιατί οι Βούλγαροι που το είχαν εμπόδιζαν την προέλαση της Μεραρχίας προς την κατεύθυνση της Μπέλιτσας.

Ο Βελισσαρίου ενήργησε πάλι αστραπιαία και επιτέθηκε ακάθεκτα εναντίον των Βουλγάρων, τους οποίους, μετά από σκληρό αγώνα, ανάγκασε να τραπούν σε φυγή. Ανέβηκε στο ύψωμα Πιλάφ-τεπέ και καταδίωξε τους Βουλγάρους μέχρι Κοζοβίτσας Ασάρ.

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΥ

Έτσι λοιπόν, στη νέα αυτή φάση των αγώνων του Έθνους, αδιάκοπα από τις 19 Ιουνίου μέχρι τις 7 Ιουλίου μαχόμενος βρίσκεται πριν από τα στενά της Κρέσνας.

Στη στενωπό αυτή που οδηγεί προς την Άνω Τζουμαγιά, είχαν οργανωθεί οι Βούλγαροι αμυντικά και συγκεκριμένα στη βόρεια έξοδο της Κρέσνας, όπου «φύσει και θέσει» υπάρχει το οχυρό-Ρούζ-κεν Σμιτλί Πόρογκος Μαχαλάς. Επίσης ο

βουλγαρικός στρατός, είχε υπέρμετρα ενισχυθεί από δυνάμεις που μετακίνησε από το σερβοβουλγαρικό μέτωπο, αλλά και από δυνάμεις που υποχώρησαν μετά τις μάχες του Κιλκίς-Λαχανά. Έτσι, οι Βούλγαροι προετοιμάστηκαν από τις οχυρές αυτές θέσεις να ενεργήσουν επίθεση κατά του προελαύνοντος Ελληνικού Στρατού.

Πέρα από τις παραπάνω βουλγαρικές δυνάμεις, προστέθηκε και το επίλεκτο Σύνταγμα της Βασιλικής Φρουράς του Φερδινάνδου. Λόγω της κρίσιμης κατάστασης που υπήρχε και με την προοπτική της διαφαινόμενης σύναψης ειρήνης, οι Βούλγαροι ήθελαν να κατοχυρώσουν περισσότερα εδάφη.

Έτσι, ήταν της μοίρας γραφτό να λάβουν μέρος στη φονική αυτή μάχη προ της Άνω Τζουμαγιάς τα δύο γενναιότερα και ενδοξότερα τμήματα και από τα δύο μέρη, το 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων και το Σύνταγμα της Βασιλικής Βουλγαρικής Φρουράς.

Πάλι το 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων επικεφαλής της VI Μεραρχίας προχωρεί προς Ουράνοβο την 5η ώρα στις 12 Ιουλίου και την 11η φθάνει στο Πόρογκος-Μαχαλά. Οι Βούλγαροι βρίσκονται καλά οχυρωμένοι επί του υψώματος και των αντερεισμάτων του 1.378, σε εμπροσθοφυλακή τα δύο τάγματα προχωρούν και περνούν στις 14.30 ώρα τον ποταμό Οσένοβα και αρχίζουν να ανεβαίνουν στις απέναντι πλαγιές.

Κάτω από ραγδαία βροχή και ομίχλη εξακολουθεί η καταδίωξη των Βουλγάρων. Στις 15.30 διαλύθηκε η ομίχλη και το βουλγαρικό πυροβολικό άρχισε δραστητική βολή κατά των ανδρών του Βελισσαρίου και του πυροβολικού μας.

Ο Βελισσαρίου, όμως, προχωρεί ακά-

θεκτα και ανατρέπει τους Βουλγάρους, κατέλαβε τους τελευταίους συνοικισμούς προς βορρά του Ογνιάρ μαχαλά και εκδίωξε τη βουλγαρική δύναμη, που την αποτελούσαν τέσσερα τάγματα.

Οι Βούλγαροι, όμως, ανασυντάσσονται και ενισχύονται με μεγαλύτερες δυνάμεις και με περισσότερο πυροβολικό.

Έτσι, όλη η προσπάθεια και το βάρος της κατάληψης του υψώματος 1.378 έπεσε κατά πρώτο λόγο στο προχωρημένο αυτό τμήμα των δύο ευζωνικών ταγμάτων του Βελισσαρίου και στο Τάγμα των Κρητών.

Ο αγώνας είναι άνισος και δύσκολος, όχι μόνο από άποψη αριθμού ανδρών, αλλά και από άποψη οχύρωσης του εχθρού, όμως, η ορμητικότητα των επιτιθέμενων ευζωνικών τμημάτων ήταν τόσο μεγάλη, που τελικά οι Βούλγαροι συμπύσσονται προς τα υψώματα 1.378-1.079.

Στις επιθέσεις αυτές στις 12 Ιουλίου, οι εύζωνοι του Βελισσαρίου πραγματοποιούν βαθιές «σφήνες» μέσα στα εχθρικά τμήματα, που τα μεταγωγικά του Ελληνικού Στρατού είναι αδύνατο να τους παρακολουθήσουν για εφοδιασμό νέων πυρομαχικών. Αυτοί στρεφόμενοι προς τον ταγματάρχη τους του έλεγαν: «Δεν έχομεν πυρομαχικά». Και τότε ο ηρωικός ταγματάρχης, που ήταν πάντοτε έτοιμος να δώσει λύση και στις πιο κρίσιμες στιγμές του αγώνα είπε: «Και δεν υπάρχουν πέτρες;». Τότε άρπαξε ο ίδιος έναν ογκώδη λίθο και επιτέθηκε. Αστραπιαία όρμησαν και οι εύζωνοί του πετώντας πέτρες στους Βουλγάρους, με αποτέλεσμα πάρα πολλοί από αυτούς να σκοτωθούν από τις πέτρες.

Το ύψωμα 1.378 έγινε πια γνωστό για τις σκληρότερες μάχες που διεξήχθησαν σ' αυτό. Δεν καταλήφθηκε, όμως, στις 12

Ηρώων μάχης Λαχανά.

Ιουλίου, αν και τα τμήματα εξακολουθούσαν να μάχονται μέχρι την 21η ώρα. Δύο μυθικοί ήρωες, ο λοχίας Τόλιας και ο εύζωνας Μακρίτας, στην παραζάλη της επίθεσης και μεθυσμένοι από την άτακτη υποχώρηση των Βουλγάρων, τους ακολούθησαν καταδιώκοντας τους κατά πόδας, γιατί νόμιζαν ότι τους παρακολουθούσαν τα τμήματα τους. Έτσι, έφθασαν μέχρι την κορυφή, αλλά βρήκαν ένδοξο θάνατο. Τους βρήκαν την επόμενη μέρα (13/7/1913) οι δικοί μας διάτρητους από τα εχθρικά βόλια. Οι αντίπαλοι παραμένουν στις θέσεις τους. Οι μεν Βούλγαροι συγκέντρωναν περισσότερες δυνάμεις,

ενώ οι δικοί μας ήταν δύσκολο να στείλουν ενισχύσεις, παρά τις απεγνωσμένες παρακλήσεις του συνταγματάρχη Παπαδόπουλου, όπως φαίνεται στην αναφορά του προς την VI Μεραρχία: «Ευρισκόμεθα αντιμετώπι του εχθρού με τα όπλα ανά χείρας, τηρούντες τας θέσεις μας, ως και ο εχθρός τας ιδικάς του.

Το πυροβολικόν του εχθρού μας προξένησεν καταπληκτικός απώλειας, διότι έβαλε καθ' ημών ανενοχλήτως και εκ μικρής αποστάσεως. Ανάγκη απόλυτος να πλησίαση και να καταλάβη κατάλληλον θέσιν το πυροβολικόν, διότι αύριον την πρωίαν θα επαναληφθή πάλιν ή μάχη. Προς πλήρη επιτυχίαν του αγώνος, φρονώ ότι δέον να έλθη προς ενίσχυσιν ολόκληρον το 17ον Σύνταγμα και το πυροβολικόν. Απόλυτος ανάγκη αποστολής φυσιγγίων».

Στις αιτήσεις αυτές των μαχομένων δεν στάλθηκε καμία ενίσχυση, αλλά ούτε ένα φυσιγγί. Αντίθετα, για απάντηση έλαβαν επιτιμητική διαταγή ακατανόητη για τις κρίσιμες αυτές στιγμές.

Η θέση λοιπόν των δικών μας είχε φθάσει να είναι από δύσκολη μέχρι τραγική και με αυτές τις συνθήκες άρχισε ο αγώνας στις 13 Ιουλίου, της τελευταίας ημέρας της ζωής του Βελισσαρίου.

Οι Βούλγαροι από πλεονεκτική θέση άρχισαν στις 13 Ιουλίου το πρωί σφοδρές επιθέσεις κατά των ευζωνικών τμημάτων του Βελισσαρίου. Αποκρούστηκαν, όμως, όλες από τα τμήματα του που βρίσκονταν στην πρώτη γραμμή.

Οι επιθέσεις των Βουλγάρων προς

στιγμή κόπασαν, γιατί το 4ο Σύνταγμα της 1ης Μεραρχίας μας μετακινήθηκε πίσω και δυτικά. Φαινόταν δε ότι απειλούσε τις γραμμές εφοδιασμού των Βουλγάρων, που βρίσκονταν ήδη πάνω στο ύψωμα 1.378. Έτσι, οι Βούλγαροι έστρεψαν την επίθεση τους στο 4ο Σύνταγμα και, αφού το καθήλωσαν, στράφηκαν κατά του μόνου αγωνιζόμενου τμήματος του Βελισσαρίου.

Ο αγώνας είναι επικός και όλο το βάρος του πέφτει στα τμήματα του Βελισσαρίου και στο Τάγμα των Κρητών που ακολουθεί. Η 13 Ιουλίου είναι μία από τις φονικότερες μάχες του Ελληνοβουλγαρικού Πολέμου. Η κορυφή του θρυλικού υψώματος 1.378 άλλαξε τρεις φορές κάτοχο. Αποτελεί δε το ένδοξο τέρμα των αγώνων. Θριαμβευτής στο τέρμα αυτό βρέθηκε το τμήμα εκείνο που από επιταγή της μοίρας ήταν και πρωτοπόρο πάντοτε. Αυτό, όπως είδαμε, έσπασε πρώτο τις εχθρικές γραμμές με την πύρινη ρομφαία της λόγχης και της αστραπής στο Λαχανά και συμπαρέσυρε σε γενική υποχώρηση τους Βουλγάρους. Αυτό έσπησε και στο τέρμα του αγώνα τη σημαία του θριάμβου πάνω στην ανδροκτόνο κορυφή 1.378, ως αιώνιο δείγμα θυσίας και αυτοθυσίας για τα ιδανικά της πατρίδας.

Γράφει ο κριτικός του πολέμου για τη μάχη αυτή: «Η μάχη του 1378 ήτο αναντιρρήτως ή σκληρότερα και αιματηρότερα από όλες τας μάχας από όσας συνήψεν ό Ελληνικός Στρατός κατά τους δύο Βαλκανικούς Πολέμους».

Από παράδοξη επιταγή της μοίρας, στην τελευταία αυτή μάχη βρέθηκαν αντιμέτωπα, το ηρωικότερο σώμα του Ελληνικού Στρατού και το εκλεκτότερο του Βουλγαρικού:

Πολλές φορές το ύψωμα αυτό στις κρίσιμες φάσεις του αιματηρού αγώνα άλλαξε κάτοχο. Τελικά παρέμεινε στα χέρια των ευζώνων του Βελισσαρίου, αφού πάνω στο ύψωμα αυτό από τους χίλιους άνδρες του Τάγματος έμειναν ζωντανοί μόνο 275 και ένας αξιωματικός και από αυτούς οι 200 τραυματίες.

Τελικά και οι Βούλγαροι έπαθαν τρομακτικές απώλειες με αποτέλεσμα να εγκαταλείψουν το 1.378, όπου τελικά στήθηκε η ελληνική σημαία στις 15 Ιουλίου 1913.

Με την τελική κατάληψη του υψώματος 1.378 που βρίσκεται σε ευθεία γραμμή 20 χλμ. από τη Σόφια, οι Βούλγαροι αναγκάστηκαν να υπογράψουν τη συνθήκη του Βουκουρεστίου. Αν ο Βελισσαρίου με την πολυάνθρωπη θυσία του δεν πολεμούσε και δε θυσιαζόταν, ο πόλεμος στη θέση αυτή θα έπαιρνε δυσάρεστη τροπή και οι Βούλγαροι, νικητές στο σημείο αυτό, θα υπαγόρευαν την υπογραφή της συνθήκης με διαφορετικές προϋποθέσεις και ευνοϊκότερους γ'αυτούς όρους.

Ο Βελισσαρίου πέθανε ηρωικά με τη φράση: «Στη Σόφια!» Και προς αυτήν πλησίασε! Πώς, όμως, φονεύθηκε και ποιες οι τελευταίες στιγμές του; Θ'αφήσουμε να απαντήσει ο γιατρός του Τάγματος, ο αείμνηστος Μπούκουρας, ο οποίος από την αρχή του πολέμου βρισκόταν στο Τάγμα του Βελισσαρίου και διέσωσε πολλά λεπτομερειακά στοιχεία μέσα από τις 600 σελίδες του ανέκδοτου προσωπικού του ημερολογίου, που είχε την καλοσύνη να μου παραχωρήσει: «Εξημέρωσε θολή και αγρία η ήμερα, πιο μαύρη από την νύκτα, σύννεφα καταμέλανα εις μεγάλους όγκους κυλίνονται προς την Ροδόπη. Ουδέν μετήλλαξεν. Την σκοτεινιά

της νυκτός διαδέχεται ή μαυρίλα της ημέρας. Στη σκοτεινιά εκείνης μεσ' το διάστημα δύο αστραπών, μιας του ουρανού και μιας ενός κανονιού έφυγε ο Κολοκοτρώνης. Στή μαυρίλα του αίματος που έχυσε η σκοτεινιασμένη ημέρα επνίγη το άλλο όνομα που εδόξασε τόσον την πατρίδα χωρίς και δι' αυτό να αποθάνη, ευρισκόμενος ακόμη εκεί με διεύθυνσιν προς την Γράδοβαν επί των δυτικών πορειών του υψώματος 1378. Κατέχομεν ακόμα τας θέσεις που με τόσον αίμα διετηρήσαμε αφ' εσπέρας. Ακόμη εκεί δίπλα μας εκοίτοντο τα πτώματα των φονευθέντων. Δεξιά και επάνω μόλις διεκρίνετο το ύψω-

**Προτομή του
Ταγματάρχη Ιωάννη
Βελισσαρίου στο Λαχανά.**

μα και αι δυτικά πλευρά καθισμένοι και εκείνοι με το αίμα που εχύθη στο διάστημα των πέντε νυκτερινών εφόδων της προηγουμένης. Κάτω και αριστερά ήπλουντο σαν ογκώδεις ανοιγμένοι δάκτυλοι επιμήκεις ανώμαλοι γήινοι ραβδώσεις αρχόμενοι χίλια μέτρα αριστερά της κορυφής από των θέσεων μας. Το 8ον και 9ον ευζωνικόν ετήρουν τας προφυλακάς με όψιν προς το ύψωμα. Πεντήκοντα μέτρα δεξιώτερον και όπισθεν άλλης συστάδος ο λόχος του Καζανά εξηπλωμένος ως μόνη εφεδρεία. Άνωθεν των δένδρων ένας τάφος ανοιγμένος και πλαγίως ένας νεκρός της προηγουμένης. Ο νεκρός του Κολοκοτρώνη είναι κατάστικτος εκ των βολιδων. Πριν εισέτι το φως της νέας ημέρας αρχίση τον

προπέμπουν ο Συνταγματάρχης, ο Βελισσαρίου, ο Βασιλούκης και δύο τρεις αξιωματικοί των. «Στο καλό φίλε μου!» δακρύζει ο Συνταγματάρχης, «Στο καλό Κολοκοτρώνη και καλήν αντάμωσιν σε λίγο!» ακούγεται κάπως πένθιμη η φωνή του Ταγματάρχου Β'. Τον επιπλήττει γλυκέως ο άλλος. Γύρω οι άδειες κάσσεσ των φυσιγγίων ομιλούν δια τη μάχη της προηγουμένης, τους νεκρούς των, τους τραυματίας. Ο Παπαδόπουλος σκεπτικός, ο Βελισσαρίου σοβαρός, ο Τυρογιάννης ο γενναίος υπολοχαγός αστείος, επέρασεν ως ένα τέταρτον σιγής και άρχισαν και πάλιν οι οβίδες να θραύονται πλησιέστερον. Σαν

ανήσυχος και περιέργος ο Βελισσαρίου εσηκώθη έκανε τρία βήματα δεξιά, τρία αριστερά. Αι οβίδες έσκασαν γύρω του πυκνά. «Γιατρέ, είπε, να δίωξης τους τραυματίας». Έπειτα κάπως απότομα έστρεψε το κεφάλι προς τα οπίσω και αποτεινόμενος προς τους σαλπικτάς είπε: «Τί ημέρα έχομεν;» «Δέκα τρεις του μηνός» είπε εις των σαλπικτών, ενώ ο Τυρογιάννης κλείον τον ένα οφθαλμόν έσπευσεν να διορθώση «δώδεκα» ο δε Βελισσαρίου αφηρημένος ως προσέχων άλλου εδέχθη χωρίς αντίρρησιν. «Ναι δώδεκα». Πόσον διέψευσε και των δύο τους λόγους η μοίρα!

Για τον Βελισσαρίου η οβίς ομίλησε ως περί δεκάτης τρίτης του μηνός δια να διάψευση την ημερομηνίαν του

Τυρογιάννη. Δεκάτη τρίτη δια τον Τυρογιάννην ήτο η επομένη που εύρε εκείνος τον θάνατον, χωρίς κανείς εκ των δύο να είναι προληπτικός. Την ενάτην ώραν της 13 Ιουλίου ευρισκόμεθα εν πλήρει μάχη. Το Βουλγαρικόν πυροβολικόν έστειλε ακατάπαυτα τα βλήματα του εις τας προφυλακάς μας. Τα πολυβόλα του ήλθαν να συνοδεύσουν με τον απαίσιον ήχον των. Τα πρώτα αίματα εκύθησαν ήδη. Όλοι αι έφοδοι όμως των συνεχώς ενισχυομένων Βουλγάρων εθραύοντο εις το απόρθητον τείχος των ευζώνων του Βελισσαρίου. Εις την χάλαζαν των σφαιρών των πολυβόλων και των οβίδων του εχθρού την ενδεκάτην ώραν 60 εκτός μάχης. Ιατρός, νοσοκόμοι διεκόμεζον τους ζώντας τραυματίας εις τα μετώπισθεν. Αι τάξεις των γενναίων ηραιώνοντο, αυτός άκαμπτος, μεγαλοπρεπής, όρθιος οδήγη τους ήρωας του προς τον θάνατο μη υποχωρών. Όρθιος εξώρμα με το μαστίγιον εις τας χείρας και ήτο μεγαλοπρεπής και αγρίως ωραίος. Δεν είναι δυνατόν να μιμηθεί κανείς τον τόνον και αδύνατον να παραστήσει την επίδρασιν. Η φωνή του ηλέκτριζε και έκαμνε τον θάνατον γλυκύν. Το αναλογίζομαι ακόμη μετά του ιδίου ρίγους και συγκινήσεως που πάντοτε εδοκίμασα. Οι διακόσιοι πεντήκοντα εναπομείναντες γύρω του, από το ηρωικό του τάγμα, εχρειάζοντο ενθάρρυνσιν και έδιδε το παράδειγμα, εκτεθειμένος εντελώς ακάλυπτος εις το επαναληφθέν πυρ του εχθρού, το όποιον τώρα, ότε αι θέσεις εγένοντο καταφανείς, επήρχετο ακράτητον και έπιπταν διαρκώς αι οβίδες, και ετραυματίζοντο ευχαριστημένοι ίσως τώρα υπό τα όμματα του αρχηγού των. Αι τάξεις των ανδρών του αραιώνονται επικινδύνως. Αλλ' ιδού μία δύο οβίδες, η μία κατόπιν της άλλης έσπασαν

υπεράνω της κεφαλής του μένει όμως ακλόνητος. Ουδέ κατά βήμα μετήλλαξε θέσιν. Τρίτη, μη διαρραγείσα, μεθ' ορμής εισέδυσσε έμπροσθεν του βαθύτατα ανατινάξασα ολόκληρα τμήματα πηλού και κονιορτού συγχρόνως, όστις τον κατεκάλυψε. Ο Ηλιού εν νεφέλαις δεν θα ήτο περισσότερον ατάραχος! Ανέμενε έως ου κατέπεσε ο κονιορτός και τώρα γαλήνιος απετάθη προς τους στρατιώτας. «Αί! Τί τους φοβείσθε, ανάθεμα τους αν ξέρουν να σκοπεύουν. Να μόνον λάσπη και σκόνη με γέμισαν». Ο Καζανάς όρθιος δια νευμάτων μου υπεδείκνυε το επικίνδυνον της θέσεως του μη τολμών να παρατήρηση τι. Αλλά και τις ετόλμα να συστήση απομάκρυνσιν. Ο αείποτε αφηγήσας τον θάνατον να απομακρυνθή του κινδύνου προ των ομμάτων των δεκατιζομένων ανδρών του; Προ του Ιδίου του εγωΐσμού που τον ήθελε ανώτερον της φήμης του και των κατορθωμάτων του, θα ήτο αστείον και να δοκιμάση κανείς. Θα εδέχετο κανένα από εκείνα τα αυστηρά και περιφρονητικά βλέμματα που πολλών φιλοτιμίας παρακαίρως έταπείνωσαν.

Νέος κρότος και μία συγχρόνως φωνή με ετίναξεν και έστρεψα την κεφαλήν. Ο Ταγματάρχης εκυλίετο εις την κλιτήν. Έπεσεν εκείνος με τας λέξεις: «Α! Καζανά, έπεσα». Διατηρώ στην ψυχή μου το παρόνον μου και κάποιαν μνησικακίαν κατά του Καζανά δια την προτίμησιν(!). Ο Ταγματάρχης μου, όστις με περιέβαλλε με τόσα δείγματα εκτιμήσεως, την στιγμήν που μόνον εμού ίσως είχε ανάγκη την συνδρομήν να ζητηση, αντί να στραφεί προς εμέ απετάνθη προς τον λοχαγόν του. Αλλά τί ημίν εγώ εν σχέσει προς τον ήρωα λοχαγόν του 4ου λόχου, που εχάνετο διώκων και κατακεραυνών τον

εχθρόν εις πάν παράγγελμα; Όλοι οι άξιοι κοντά του κατείχον θέσιν και οι εκλεκτότεροι ήσαν οι φίλοι του. Ποιος θα είχε το δικαίωμα να τεθή προ του Καζανά εις την χορείαν των συμπολεμιστών του; Έστρεψα κλαίων ασυναίσθητως δια πρώτην ίσως φοράν εις την ζωήν μου, πριν εισέτι άλλος κινηθή. «Ω τα είδατε Ταγματάρχα μου! Να! όλο εκτεθειμένος. Τώρα τί θα γίνωμεν εμείς;» αυστηρός και κάπως ανηλεής προς εμέ, εις τον πόνον μου αλλ' εις την έννοιαν των λέξεων αποκρινόμενος την στιγμήν που ημιλυπόθυμος έπιπεν εις την αγκάλην μου, αμείλικτα και σιγάσιγά διακοπτόμενος απεκρίθη: «Έχετε όπλα. Εάν έχετε και μυαλό δεν υπάρχει κανείς κίνδυνος».

Στο πρόσωπο μου εκεραύνου όλας αναξιοτήτας αυτός που ήξευρε ότι για το τάγμα του αυτός ήτο η νίκη, η ασφάλεια και ουχί τα εις χείρας όλων όπλα. Τον έσυρα μετά κόπου βαρύν προς τα δένδρα. Ο Παπακωνσταντίνου, οι σαλπικταί του με έβοήθησαν. Διήνοιξα τα ρούχα του. Μια πληγή άνευ εξόδου κάτωθεν της δεξιάς κλειδός έχυνεν αιμορροούσα ηπίως. Η βολίς είχε εισδύσει εις τον πνεύμονα. Του προσεφέραμεν πάσαν βοήθειαν. Δις εις ελάχιστον χρόνον είχε λιποθυμήσει και δις συνήλθε. Ισχυρά δύσπνοια ομίλη προφανώς περί εσωτερικής αιμορραγίας. Ανήσυχος διαρκώς ο νους του εστρέφετο ακόμη προς την μάχην, ενώ με πρόχειρον φορείον τον απεμακρύναμεν απ' αυτήν. Με την πρώτην απομάκρυνσίν μας οι άνδρες του λόχου μένεα πνέοντες ήρχισαν πυρά ομαδόν. Αντετάσσοντο προς τον επερχόμενον θάνατον πιστεύοντες ότι ούτω θα εξεδικούντο. Ουδεμία δύναμις ηδύνατο να τους συγκράτηση. Όλοι εξήτησαν τον θάνατον. Ποια δύναμις εχθρική ήτο ικανή

να αντιμετώπιση τους συντρόφους του Βελισσαρίου; Τί ήτο η ζωή άνευ του ηρωός των; Όπισθεν μιας προεξοχής του εδάφους εσταματήσαμεν. Εφαινέτο ωχρός και ολίγον ήσυχος, παρεπονείτο όμως ότι τα χέρια του κουράζονται. «Δεν είναι τίποτε» είπα, μου απάντησε: «Δεν είναι άλλως τε γραφτό να κουρασθούν αυτά τα χέρια... Γιατρέ! πολύ φοβούμαι πως δεν θα ξαναϋπηρετήσω την Πατρίδα. Μόνον εκείνη δεν κουράζει τον θέλοντα να την υπηρέτηση». Ένας σύνδεσμος περνά βιαστικός ζητώντας τον Ταγματάρχη. Πριν λάβει απάντησιν διακρίνει τον μανδύαν του. «Α τραυματισμένος δυστυχία μας!» Πήγαινε λεβέντη μου επάνω. «Είναι άλλος Διοικητής τώρα, λέγει. Μη φοβάσαι όμως. Να ξεκουρασθώ λιγάκι και το βράδυ θα είμαι πάλι κοντά σας». Ω μίλησε πολύ και νέα δύσπνοια με ανησυχίαν. Ένας βήχας έφερε λιποθυμίαν. Συνήλθε και πάλιν. «Πώς πάνε τα παιδιά πάνω, ρωτά». Μείνετε ήσυχος θα σας εκδικηθούν εκείνοι». «Ω το πιστεύω θα νικήσητε, θα φθάσετε στη Σόφια. Τί κρίμα να μην είμαι και εγώ κοντά σας όπως και στα Γιάννενα!». Ημιέκλεισε τα μάτια του. Εκκινήσαμεν εκ νέου. Εκείνος καθήμενος επί του φορείου είχε τας χείρας του υψηλά και με περιέβαλε δια της δεξιάς «Α! Να έτσι είναι καλά, μπράβο σαλπικταί μου, αλλά που είναι ο Βλάχος;»... «Α! Ξέχασα Γιατρέ στο στόμα ήταν τραυματισμένος». «Ναι αλλά μην ομιλείτε σας κάμνει κακό» «Α γιατρέ ευρήκες τη δύναμη σου, σ' ακούω, να που ήλθε και η αράδα σου να διάταξης. Σ' ακούω, όπως και συ τόσον καιρό». Αίφνης ωχρίασε μέχρι λιποθυμίας. Εφάνη να συνέρχεται. Τα χείλη του εψιθύρισαν. «Ναι! Στη Σόφια. Στη Σόφια, όπως είπαμε. Το τελευταίο ταξίδι δεν φαίνεται να είναι... το πιο τυχερό!». Εκκινήσαμεν εκ

νέου όπως πριν. Η πληγή αιμορροούσε, ολίγον ακουμβούσε επί του στήθους μου και αιματωμένος ο επίδεσμος έβρεχε την χλαίνη, την οποίαν διατηρώ αιματωμένη. Η ωχρότης επεχύθη επί του προσώπου του. Τον ενόμισαν νεκρόν και όπως κατεβίβασα το χέρι του από τον ώμον μου δια να τον κατακλίνω έθεσα σ' αυτό ένα κρυφό φίλημα. Ήνοιξε όμως τα μάτια του και ως αισθανθείς την θέσιν του κοιτάζοντάς με κατάματα με ηρώτησε με έσβεσμένη την φωνή «Τί είναι Γιατρέ. Το νεκροφίλημα;». Εκοκκίνησα, έσπευσα να δικαιολογηθώ κάπως παιδίαστικά. «Όχι, αλλά ξεύρετε πρέπει να γυρίσω πίσω στο τάγμα μας. Να εδώ είναι ο Γιατρός του Συντάγματος. Θα φροντίση καλλίτερα εκείνος». «Καλά έχεις δίκαιο. Εξέχασα ότι δεν έχω κανένα δικαίωμα να σε κρατήσω πλέον. Ανήκεις στο τάγμα. Πήγαινε γιατρέ μου τώρα σε ευχαριστώ». Σε λίγο ήρθε ο Συνταγματάρχης σύνοφρυς. Του παρέδωσα, τας δίοπτρας του και το περιστροφόν του. Έφυγα ρίπτων ένα τελευταίον βλέμμα χωρίς να έχω το θάρρος να του ευχηθώ καλήν αντάμωσιν. Θα ήτο το μόνον ψέμα αφ' ότου υπηρέτησα υπό τας διαταγάς του. Τρεις ώρας αργότερον ο υψιπέτης αναβάτης του Δεμίρ Κάπου κατήρχετο προς τον θάνατον. Την θλιβεράν είδησιν έφερεν εις το τάγμα εις των Σαλπικτών. Εξεψύχησεν με τας λέξεις που και πριν είχεν ειπέι: «Και όπως είπαμε παιδιά μου. Στη Σόφια, στην Πόλι. Χαρίκλεια... Χαρίκλεια!» (Γράδεβον, 20 Ιουλίου 1913 Κ. Μπούκουρας Ιατρός Τάγματος).

Τι κρίμα να μην είμαι όπως στα Γιάννε-

**Πεσόντες Αξκοί της μάχης στο Λαχανά.
(αναμνηστική στήλη)**

να! Αυτές είναι οι τελευταίες στιγμές του ήρωα μας. Ο θάνατος του σαν κεραυνός τους τρύπησε όλους, αλλά και ταυτόχρονα τους ηλέκτρισε άναυδους μπρος στο μεγαλείο της μορφής του. Θάνατος που δεν απελπίζει, που δεν απογοητεύει, αλλά που εμπνέει και γεμίζει περηφάνια. Ο Βασιλιάς τότε μόλις πληροφορήθηκε το θάνατό του είπε:

«Τοιούτοι ήρωες δεν ζουν πολύ, δεν είναι δυνατόν να ζήσουν πολύ. Αυτός είναι ο ζηλευτός, ο πλέον ζηλευτός θάνατος. Δεν χρειάζονται συλλυπητήρια. Φέρτε μου χαρτί να συγχαρώ την γυναίκα του». «Χαιρετίζω τον Ήρωα των Ηρώων. Κωνσταντίνος - Βασιλεύς των Ελλήνων».

Την επομένη, στον Ογνιάρ μαχαλά ανοίχτηκε ένας τάφος δίπλα στον τάφο του Κολοκοτρώνη, που είχε θαφτεί εκεί την προηγούμενη. Γύρω από τον τάφο λίγοι συμπολεμιστές του, γιατί οι άλλοι μάχονται. Ο Συνταγματάρχης του απαρηγόρητος θρηνεί τον ασύγκριτο. Ο στρατιωτικός ιερέας ψάλλει τη νεκρώσιμη ακολουθία. Ο Συνταγματάρχης χαιρετά, ο δημοσιογράφος Καρβούνης μίλησε για λίγο: «Εμπρός και πάντοτε εμπρός ήταν το σύμβολο σου. Όσαι μάχαι και τόσα στεφάνια νίκης, το απόρθητο Σαραντάπορο, οι οξείς βράχοι της Αετοράχης, τα θυρλικά Γιάννενα, το ανδροκτόνο Κλέπε, ή Λιγκοβάνη, τα βαθειά χαρακώματα του Λαχανά, τα χαλύβδινα στενά του Δεμίρ-Χισάρ, η ματωμένη και λαβυρινθώδης Κρέσνα, τα ερυθρά υψώματα της Τζουμαγιάς το 1378 όλα σκύβουν ταπεινά και με ευλάβεια προσκυνούν την μνήμη του μεγάλου πορθητού και θα διαλαλούν από γενεάς εις γενεάν το θριαμβευτικόν πέρασμα του μαύρου Καβαλλάρη. Πάντοτε ταχύς, ορμητικός σαν θύελλα σκόρπιζες κεραυνούς και έδρες δάφνες. Η δόξα, η πατρίς, οι Θεοί της Ελλάδος χειροκροτούμενοι ηκολούθουν το φλογερό άρμα του. Αγέρωχος και μεγαλοπρεπής στο υπερήφανο άτι του έφέρετο περῶπους προς την αθανασίαν. Στον ιλιγγιώδη δρόμο του εσκόρπισε τόσα πτώματα εχθρού, που η Βουλγαρία με λύσσα θα ενθυμήται τον φοβερό διώκτη της. Ένδοξε και τιμημένε, ο θάνατος θάνατος σου ακτινοβολεί σαν ήλιος σε κάθε Ελληνική ψυχή. Εκεί επάνω στους γαλανούς κάμπους των Ηλισίων η μεγάλη πατρίς και η τιμή δρέπουν ολοπόρφυρες δάφνες και πλέκουν το αμάραντο στεφάνι της δόξας και ραίνουν με ολόλευκα την σεπτήν σκιάν σου. Τιμημένε, η εθνική

κή ευγνωμοσύνη ανεγείρει μαυσωλεία στα στήθη των Πανελλήνων και χείλη ελευθερωθέντων σκλάβων ψάλλουν το αιωνία η μνήμη».

Η λαϊκή Μούσα των συμπολεμιστών του αφιέρωσε το παρακάτω τραγούδι:

Εις τον «Ηρωα των Ηρώων» Ιωάννη Βελισσαρίου

Μοιρολογούνε τα βουνά κι' κάμποι αναστενάζουν!

και οι τσολιάδες τον θρηνούν λεβεντοταγματάρχη!

Μες του πολέμου τη φωτιά ορθός επολεμούσε

το φόβο δε λογάριαζε το χάρο δε ψηφούσε.

Κλάψτε αετοί το σταυραετό!

κλάψτε το Βελισσάρη!

κλάψε και συ ευζωνικό

τ' ατρόμητο λιοντάρι.

Τί το κακό που γίνηκε στη Τζουμαγιά στη ράχη

ο Βελισσάρης πέθανε κι' ο Βασιλιάς ταράχθη

Ο Βλάχος του ο σαλπικτής

βαριά τραυματισμένος,

όταν μαθαίνει το χαμό

πριν ξεψυχήσει λέει:

Θα ήθελα στον τάφο σου δύο λόγια να σαλπίσω

να γονατίσω ευλαβικά, στερνά να ξεψυχήσω!

Ν' ακούσουνε τα Γιάννενα

κι' ο Λαχανάς να μάθη

κι' η Κύμη που τον γέννησε

ο Βελισσάρης πέθανε, ο Βελισσάρης χάθη!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

📖 Επιμορφωτικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Κύμης».